

РЕЦЕНЗИЯ

**от доц. д-р Янна Павлова Рускова,
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“**

на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“,
научна област 1. Педагогика,
професионално направление 1.3 Педагогика на обучението по...,
научна специалност „Методика на обучението по музика“

Автор: Цветанка Йончева Попова

**Тема: „Методически подход за усвояване на нотно-символни модели
от ученици в начален етап на средното училище“
Научен ръководител: доц. д-р Николина Кротева**

Общо представяне на процедурата и докторанта

За процедурата са предоставени необходимите според законите и правилниците материали – дисертация, автореферат, списък на публикации и самите публикации, CV, справка за изпълнение на наукометричните изисквания. Материалите са коректно и прецизно изготвени и представени. Изпълнени са условията на ЗРАСРБ, като в количествено изражение се надвишават минималните изисквания (35 т., група от показатели Г, т. 7).

Цветанка Попова е докторант в редовна форма на обучение (от 2018 г.) в катедра „Музика“, Факултет по изкуства при ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград. Професионалната ѝ кариера е свързана категорично с обучението по музика в училище – от 1994 г. до този момент е учител по музика (гр. Симитли, гр. Благоевград). Многобройните ѝ участия в разнообразни форми за повишаване на квалификацията (курсове, уебинари), в национални програми на Министерство на образованието и науката, в творчески дейности са предпоставка и доказателство за нейната мотивация и непрекъснат стремеж за усъвършенстване. Дисертационният труд е естествен етап от развитието ѝ и защита на достигнат професионализъм – обобщаване на знания, умения, компетентности.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Предложеният за рецензиране дисертационен труд е свързан с дискуссионна за обучението по музика в училище тема. Проблематизирането на всички аспекти на овладяването на нотната писменост и формирането на нотна грамотност в начален етап на образование в общото училище се обуславя от известни дефицити и/или дори противоречия в нормативен и приложно-практически аспект. От една страна е категоричността за необходимостта от овладяването на една нова за учениците писмена медия, свързана с музикалното изкуство – нотната медия, наред например с писмената такава (буквена) за звуците в речта и българския език, в речта и чужд език, за математическата компетентност и числата... Развиването и формирането на грамотност за нотната писменост са заложи в държавния образователен стандарт за начален етап на образование и в съответните учебни програми, интерпретирани са в учебниците. От друга страна обаче има разминаване именно в държавните документи за работата в това направление: в ДОС за този етап на образование се изисква учениците и да пеят по ноти, а в учебните програми – не (глаголи, използвани и свързани с тази тема са знае, познава, разпознава, анализира, проследява, свързва, но не и пее)... Друг проблем възниква в практиката в общообразователното училище от фаворизирането (може би наследство от миналото...) на нотната грамотност (едната крайност), от формалното запознаване с нотната писменост („скучна и досадна практика“ – с. 9 в дисертацията, друга крайност), без интерпретирането ѝ чрез звучащата в часовете музика, от неизползването на съвременни технологии за работа, различни от традиционните (в контекста на съвременното образование и съответни методи и форми на работа). Несъобразяването с особеностите на поколението на дигиталните технологии ученици е друга особеност, която също дава отражение върху изпълнението на образователния стандарт за овладяване на нотната писменост и за формиране на нотна грамотност. Затова преодоляването на каквито и да са особености, носещи неизпълнение или непълноценност при реализиране на същинските цели и задачи на този раздел от държавната политика и същността им, винаги трябва да се адмира. Научно обосноваването и творческото интерпретиране на модели за работа за интегриране на нотната грамотност в процесите за цялостното развитие на учениците, вкл. и за музикалното, носи актуалност и възможности за постигане на положителни резултати. Затова определям като значителни и съвременни избора на тема и разгръщането ѝ в

дисертационен труд. Актуален е изследователският мотив на авторката за аргументиране и апробиране на методически подход за усвояване на нотно-символни модели, водещ до провокиране на интерес, активизиране на мисловни процеси. Всичко това води до точно, ясно, прецизно, аргументирано поставяне на хипотеза, обект, цел и задачи на дисертационното изследване (в Увод, с. 9 – 11), разгърнато в 182 страници (163 с. основен текст) – четири глави, заключение и изводи, приложения.

При цялостния поглед върху дисертацията прави впечатление обобщаването и формулирането на изводи за всеки раздел от дисертацията (и на основните, и на възловите подраздели), за което поздравявам дисертантката. Това е почерк, който характеризира нейната методологична компетентност.

Теоретичното обосноваване на темата се излага основно в два раздела – първа и втора глава, и частично – в трета глава. Това говори за възможностите за многопластово и аналитично теоретично интерпретиране на тематиката от докторантката, за извеждането на различни теоретико-практически корелации при аргументирането на избрания модел за работа. Проучването на различни държавни документи и нормативна база, на използвани в практиката учебни програми и учебници, на научни концепции от различни научни области (психология, педагогика, музикознание, музикална педагогика, вкл. и история на музикалното образование и обучение, невролингвистика, семиотика, сугестопедия...), на значителен брой литература (150 бр.) е направено коректно, многообхватно, систематично, аналитично, с изводи, насочване, обвързване с конкретната тема. Затова съм убедена, че докторантката притежава научно-изследователска компетентност за интерпретиране на теоретични постановки, за да ги насочи към своя дисертационен труд, към качествено изследване.

Първа глава е базова по отношение на разкриването на обвързването на държавната национална система, на съответни документи и средства с конкретна работа в направление *музика* в началния етап на образование в училище, с конкретния необходим за дисертационното изследване проблем. Предложеният прочит и анализ на закон, ДОС, учебни програми, учебници показва задълбоченото им познаване като необходими задължителни „атрибути“ за учителя. Приемам този раздел (сторил ми се прекалено дълъг – 47 стр., и в някои аспекти – с излишна насоченост, извън конкретната тематика) за необходим на докторантката във връзка именно с дълбокото и детайлно познаване на учебното съдържание, на неговото интерпретиране

чрез различните учебници, на подходите и формите на работа, което дава основа за откриване на „по-широки възможности пред учителя да експериментира, за да намери най-прекия и лесен път за овладяване на необходимите базисни музикални знания, умения и компетентности“ (с. 52). Този раздел още от самото начало на дисертацията показва възможностите на докторантката да извежда важното, да анализира, да сравнява, да концептуализира определени необходими ѝ моменти, да насочва мисълта към потребностите на обучението в контекста на темата.

Втора глава извежда теоретичните основания за овладяване на нотно-символните модели от учениците. Музиката като универсален език, музикалните знаци, музикалното значение, музикалните изразни средства и индивидуалността на човек при отразяване на музиката са разкрити в първия раздел на тази глава. Във втория раздел се коментира семиотиката като научна дисциплина за значението на знаците и съпътстващите ги процеси, много бегло по отношение на музиката. В следващите раздели се откриват връзките на семиотиката с културните процеси, с възприемането, вкл. и с музикалното такова; търси се отношението музикална интонация – информация – символ; извежда се връзката им с качествени музикално-слуховите представи. Достига се до изводи (за нотните символи и музиката), които явно имат връзка с темата и с предстоящото излагане на експерименталния модел за работа и изследване. Интересен момент в теоретичното моделиране на бъдещия експеримент е и насочването към явлението синестезия (обяснявано от неврологията, психологията, музикалната психология...) – свързването на букви с цветове като най-често срещан синестезиен феномен, примери за музиканти и творци синестети, видове синестезия и синестетични възприятия, обучението в синестезия като активиране на мисловни процеси и креативност. Акцентът във втора глава, след другите теоретични основания, е проследяването и анализирането на използвани в музикално-педагогическата практика (у нас и в чужбина) нотно-символни системи за обучение (букви, цифри и т.н.), като при всички се търси нов символ, който да замести познатите и установени в практиката (тонови имена и ноти), защото се приемат като абстрактни. Специално внимание е отделено на българския опит в овладяването на нотните символи, в системите за работа, като са обобщени търсенията на утвърдени имена – от 19. век до днес. Проследяват се връзките и тенденциите от чуждия опит при интерпретирането на този проблем у нас, посочват се преимущества и недостатъци.

Трета глава съдържа методологическите основи на дисертационното

изследване. Започва с обосноваването на използването на невролингвистичното програмиране (разнопосочно тълкувано и с нееднозначни достойнства в литературата...), което в музикалната педагогическа практика е несъмнено предизвикателство. Свързва се с придобиване на знания и относителна мотивация при извършване на определени дейности, в различни ситуации, с три типа информационен вид хора – зрителен, слухов, сетивен, кореспондира с различен тип хора с различен вид памет, емоции, възприятия и т.н. Важен момент е комуникацията в тези процеси. Всичко това се обвързва с прилагането на нови методологични принципи и подходи, за да се помогне за успешното съхранение в дългосрочната памет на нотно-символните модели на музиката. Тези постановки се обвързват със следващия раздел – стиловете на учене (визуален, динамичен, активен и пасивен), с модела на Д. Колб (четири стадия на цикличен процес) и др. Дисертантката извежда становището за необходимостта от търсене на възможности да се достигне „максимално ефективно до всички сетива на обучавания, така че да може информацията да провокира логическо мислене, действие и резултатност“ (с. 106). А това е формула за положителен резултат от обучението. За такъв подход в следващ раздел се обосновава сугестопедията, като е посочен източник за това още от 1980 г. – в разработки на Г. Гайтанджиев. В основата на такъв подход авторката посочва любов, свобода, необикновеност, част чрез цяло, златна пропорция, количество и много класически подбрани музикални произведения. Отново се предлага връщане към стиловете на учене в друг раздел (възможно е тяхното съчетаване за преодоляване на разкъсаността на мисълта) – модел VARK (визуален и визуално-лингвистичен, визуално-пространствен, слухов, четене, кинестетичен). Заключителен методологичен аспект в тази глава носи разглеждането на системата на Валерий Брайнин – за развитие на музикалното мислене, на музикалното възприятие и за ефективността на естественото слухово възприятие; за интонационното знание, водещо до стереотипи; за речниковия запас от интонации и т.н. Следва подробно описание на тази система – овладяване на видове мелодии, с последователност от присъствие в тях на определени ходове от степени...; на мотиви, фрази, със специфична информационна интонация и др. Важен е моментът в системата за графическото представяне на нотите чрез използване на цветна схема (връзка с разгледаната синестезия – смесено възприятие), както и съответствието между цветовите спектри и модалните ладови степени. Сложната релативна цветно-музикална система на Брайнин за целите на

дисертационното изследване е модифицирана – използват се конкретните цветове само на основните тонове от квинтовата верига (с. 120). Но освен чрез визуални (графични и цветни) реакции, системата се изгражда и чрез слухови, вокално-артикуляционни, жестови, т.е. участват всички сетива, оценката трябва да е цялостна. Това е в основата на използвания в практиката на докторантката модел за обучение, свързан с нотната грамотност.

След пространното описание на теоретичните и методологическите основи за провеждане на дисертационното изследване, едва в раздел 3.4. (с. 122 – 134) се извежда и описва моделът за работа, като негови схеми са представени на с. 123 – мисловна карта, на с. 124 – фигура (подобни схеми и фигури е необходимо да се номерират и наименоват...). Аргументират се три стъпки на работа: 1. създаване на прогнозно възприятие, чрез натрупване на слухов опит; 2. използване на речниковия запас от музикални интонации за запознаване с нотните символи, като стъпките за всяка интонация минават през следния методичен ход: песен – интонация – мелодия – фраза – степени – тонове – нотни символи; методическо описание на експерименталния подход. Същността на модела е: „В разработената методологична система основният принцип на действие е стъпките да преминават от глобалното към конкретното, от цялото към детайла. Тръгвайки от песента, обучаваният избистря мелодията, открива фразата и достига до мотива, който е комбинация от конкретни устойчиви или неустойчиви степени. Учителят подпомага откриването на степените върху цветната графична схема и съдейства и за намиране на мястото на тоновете върху клавиатурата. Целият процес преминава през всички сетивни канали – слухови, визуални и кинестетични“ (с. 134).

В четвърта глава се разкрива същността изследването, апробирането на модела за работа: време и етапи, използвани методи – анкета за определяне на стила на учене на учениците в 3. клас, контент анализ (първа глава), сугестопедичен метод, наблюдение, тестване на учениците в края на периода на експеримента в двете групи (контролна и експериментална); представяне и анализ на получените резултати.

В направените от докторантката **изводи** се установяват потвърждаване на хипотезата и изпълнението на поставените задачи. Резултатите доказват, че разработеният модел на работа е ефективен и необходим за развитието и формирането на нотна грамотност на учениците в начален етап на образование.

Приносите на представения дисертационен труд са явни и ярки, имат

и научна стойност, и практическа значимост: налице е цялостен труд; изведен е теоретичен модел за развитие и формиране на нотна грамотност; създаден е и е апробиран технологичен подход за работа в това направление.

В процеса ми на проучване на труда, на проследяване на литература по темата не са открити моменти на плагиатство.

Авторефератът отразява структурните и същностните компоненти на дисертационния труд. Включва оригиналното му съдържание – целеви изследователски акценти, теоретични предпоставки, резултати от апробирането на технологичния модел, изводи.

Представени са **4 публикации**, съответстващи на темата на дисертационния труд, които презентират негови основни моменти.

Заключение

Дисертантката Цветанка Попова представя убедителен изследователски подход, защитава тези и становища, умее да провежда експеримент и да го описва, проявява знания, умения и компетентности за анализ и аргументиране. Изследването има категорична теоретико-практическа актуалност и приноси моменти.

Това ми дава основание да предложа на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждането на образователна и научна степен „доктор“ на Цветанка Попова.

08.04.2022 г.

Рецензент:

(проф. д-р Янна Рускова)